

הולך ומשתכת, עדיין לא לגמרי

אחר-הצהריים עם יעקב חורגין

כתבה חגית טוך

משה רוד: הקריאה בספריו היתה קולחת. גופי הארץ אותנטים. ניכר מרדך תיאורם שהוא חי אותם הזכרים מקרוב.

לא נסמעו

ספריו של חורגין נעלמו מכבר ממרפי הנויות הספרים בתל-אביב. אפילו בחנויות לספרים ישנים ועתקים כמו רובינזון, פולאק וויקרא לא ניתן להשיגם. בצו קריאה נמצאו שניים, "חומת אג" ריפס" וגאל המלוכה". שניים, ותו לא.

בתנויות כמו סטימצקי, פרוחה, מאה ותולעת ספרים עם דור חדש של מוכרים שאפילו את שמו לא שמע.

מי שיתעקש להשיג את הספרים יצטרך לפנות ישירות להוצאת הספרים (חלקן, שהוציאו את ספריו של חורגין בשנות השלושים והארבעים, אינן קיימות עוד) או שייאלץ להסתפק בעותקים הקיימים בספריות ההשאלה.

העתיד מבטיח צעת יותר. הוצאת כתר עומדת להחיות את יצירתו הספרותית של חורגין בעזרת שתי יחמות.

יון פרי: בתחילת השנה הבאה יצא קובץ נובלות של חורגין במסגרת מדור עתדי של שיחזור ספרות עבר. עוד השנה תצא, במסגרת סידרת הספרות הקלאסית לילדים של "כתר", מהדורה חדשה של "הקנאים הצעירים" בלבוש לשוני מודרני. בחרנו בסיפור זה רווקא, מה שספרי עלילה המתנסים ברובם על הדיס

את הכתבה הזאת צריך להתחיל מן הסוף. סופה מצוי בכית אבות גדול בכפר שמריהו. כשנכנסתי לחדר 407 ישב יעקב חורגין בכורסה. היתה שעת אחר הצהריים. במשך כל זמן הראיון הוא נשאר יושב. כשיצאתי הטרידה אותי המחשבה שאולי גם השעתיים שנתרו עד ארוחת הערב יעברו עליו באותה תנוחה.

אפשר לשער כמה ארוכים הימים העוברים על יעקב חורגין בישיבה. בציפייה למבקרים שלא באים. בסרטיוריה של מטרים ספורים.

כשעזבתי את חדרו גברה בי העגמומיות לנוכח האור הצהוב, הכבד, ששטף את המסדרונות הארוכים המחברים בין החדרים ומראה ערות הני שים הקשישות שישבו בקומת הכניסה, חבורות תבורות, אפופות ריח של ספרי לשיער ומחזיקות ארנקידי על הברכיים.

יעקב חורגין, כמעט בן תשעים, הקדיש את מיטב שנותיו לילדים. כמחנך, כמחברם של ספרים רבים לבני הנוער וכעורך בוסתנאי לנוער (1935-9) והבוקר לילדים (1944-8).

"הקנאים הצעירים", "ירושלים בלבות", "יה לום הפלאים", "הבלש משכונת הצעירים", "חומת אנריפט", "במבוכה", "בלהט קדם", אל המלך כה".

ספרי עלילה המתנסים ברובם על הדיס

סופר חורגין ליד ספרייה

שמעבר לעלילה על חבורת ילדים צעירים הלך חמת ברומאים, הוא מכיל הרכה מאוד אלמנטים אופייניים לסגנון כתיבתו של חורגין שהיה ה ראשון להעמיד את דמות הצנר הארצישראלי. אלמנטים כמו עברית הנוער, גאוותו האלאומית וערגתו לארץ.

לפעמים הרגשה כזאת

- אתה שמח על הוצאת המהדורה החדשה?
- כן. מרוע לא.
- מדוע החלטו לפי דעתך על הוצאתה?
- אינני יודע.
- לא התייעצו איתך?
- לא.
- האם הנוער של היום יכול למצוא עניין בספרים שלך?
- כן. משלושה טעמים. טעם אחד, הפאבולה (העלילה). רבר שמושך נוער. ילדים. שנית, כל הנוער חוש בשבילם ולכן הוא מושך ומרתק יותר. להגיד שבגלל שזה טוב מאוד — אינני מאמין שנוער יודע להבחין בכך.
- מהו אם כך הטעם השלישי?
- הטעם השלישי הוא כזה שגם אני אינני יודע... ישאלו אותי מדוע, אענה בתמיהה גם אני. קשה לרדת את הלך הרוח של הקוראים הצעירים. קשה לקבוע מתי הוא בשיאו.
- אתה מרגיש נוח?
- יש לפעמים הרגשה כזאת של השתכחות. בהתפעל. כלומר הולך ומשתכת. עדיין לא נשכח לגמרי. אבל זה טבע הדברים. מי שגומר את תפי

יעקב חורגין

לעורכי הראשון - בהכרת תודה

23 בדצמבר השנה ימלאו ליעקב חורגין 90 שנה. כי יעקב חורגין, זקן המספרים העברים בישראל, נולד ב-23 בדצמבר 1898. אילו היה לישראל ממלכתית יהיה זה של 1988 זכרון קצר ארוך, להבדיל מן הזכרון הארוך הקצר, המנופח כבמחלת האלמנטואיזם, הנונית הישר לימי אברהם אבינו ומערת המכפלה, היתה ישראל אוטופית זו שבדמיון הופכת את יום חגו של יעקב חורגין ליום חגה שלה, יום חג לספרות העברית המתחדשת במדינת היהודים. אגודת הסופרים היתה מזמנת מושב חגיגי מיוחד, אוניברסיטת בראילן או אף האוניברסיטה העברית בירושלים היו מכבדות ומתכבדות בהעניקו לו תואר דוקטור כבוד, ושר החינוך והתרבות היה מטריח עצמו לבקר אדם זקן, בודד, בבית האבות בכפר שמריהו, שבו מצא לו מקלט.

אילו - אילו - אילו...

סיפור חייו של יעקב חורגין נשמע כסימורה של התישבות היהודים בארץ-ישראל; טוב: התישבות היהודים, לא זו של עמי הארצות חובשי חליפות הסרונות וחוגי האקדחים שאינם אלא גירסה חדשה של עובדי אלילים כנעניים. חורגין נולד ביפו וזכה בהסמכה לתואר בבית-המדרש הידוע למורים בירושלים של תחילת המאה. בימי מלחמת העולם הראשונה שירת כמתורגמן בצבא התורכי ולאחר מכן הורה בטבריה של ראשית שנות העשרים, לאחר-מכן בתל-אביב ובשנות החמישים המוקדמות - אף ב"ישיבה ונוברסיטי" בניו-יורק. בשנת 1955 היה בין ראשוני המורים באוניברסיטת בראילן. אביו, ר' שמואל יצחק חורגין, בן העלייה הראשונה, היה ממייסדי ומורי של המוסד החינוכי העברי הראשון ביפו, תלמוד תורה "שערי דרך".

את שיריו וסיפוריו החל כותב בשנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה, שנים בהן עוד מעלו וכתבו בארץ ברנו וא"ד גורדון. דור ואולי יותר של קוראים עבריים - אני ביניהם - גדלו על ברכי הסיפורים ההיסטוריים שלו וסיפורי האחרים לבני הנוער. בין השנים 1944 ו-1948 ערך את העיתון הבוקר לילדים שבו פירסמתי את דברי הראשונים שבכתב. שם גם נתוודעתי אליו: אדם ידידותי ועדין הליכות אם גם מסוגר מעט, ביישני ומחבב ילדים (כמו מרים ילן-שטקליס, היו גם הוא ורעייתו יושבי ילדים). לא במקרה נתן את מיטב חילו לספרות לילד ולנוער. כבר אז נמנה עם המנהג שאותם ימים נקרא "אורח" והיום היינו מכנים כימני.

בשנת 1979 הקדיש לו פרופ' גרשון שקד סדרת רשימות במוסף הספרותי של ידיעות אחרונות. בשנת 1981, לפני שבע שנים, ערכה המוסל ברייטל לטקס קטן ונאה של סיפוריו, לטקס שיצא לאור בהוצאת "יחידו" של אגודת הסופרים. את הלכת הקדיש חורגין לאשתו המנוחה: שאינך עוד אתי, אך עוד מאוד עורך בלבי. למבחר ציפה המוסל ברייטל מובא קצר שבו עמדה על גילויי ההומור ביצירת חורגין, על השיבותה של עלילה מרתקת ובנויה כהלכה בסיפוריו, על סלידתו מדרמטיזציה יתירה, פאתוס, אקזוטיות והצטעצעות לשונית. אנב כך העירה: "נראה כי תכונות אלה לא היו המצרך המבוקש של קהל הקוראים בארץ ישראל בשנות המאבק על הקמת מדינה עברית... וגם הן, בנוסף לפוליטיקה (הימנית, כאמור - נ"ז), תרמו לדחיקת יצירתו אל השוליים וכמעט מעבר להם".

ביקשתי מחגיגת סוף לבקר ולשוחח עם האיש שהשקפותיו, אנינותו (מעולם לא היה בעל מרפקים), ואולי גם אומי כתיבתו חסרת היומרות, שיינעו לעסקי הספרות העברית ולמבקרה נטולי החוש לתרבות לדחוק את יצירתו אל השוליים, וכמעט מעבר להם.

נתן זך

קדו מסולק הצידה. לפעמים בנימוס, לפעמים פחות בנימוס. מי מהסופרים שנוטר טינה נגד דבר כזה עושה שטות.

— ומישקע? מישקע של טינה בוודאי שלא. הרי גם הכי תונת לכך היא עלגות שם. ואין לי אויבים שיעשו את זה בכוונה וישתדלו להשכיח אותי. זה לא נעשה בכוונה. אני מקבל זאת לא מפני שאני משלים עם זה אלא מפני שאין לי ברירה. פשוט מאוד.

החלומות התנרפו

— מהו מצב כריאותך? מצבי לא כל כך טוב. אין לי כאבים או מיג' בלה פיסית. מבחינה זאת אני יותר ברומול מא' תרים. אבל מצבי הרוח קשים מאוד. קשים מאוד. לא אוכל להגיד שזה גמיע עד כדי דיכאון אבל זה קשה משום שאין ברירה. וכשאין ברירה יש אחת משתי הברירות. או להשלים עם המצב או לחבוט את הראש בקיר. וכיוון שחבוט ראש בקיר אני עדיין אינני מוכן לא לחבוט על אלא להשלים עם המצב. הערבי אומר. מש איל תאל', כלומר: יילך המצב ויתגלגל כמו שהוא.

— יפה פה? — כן. יפה? — מה יחסך לחיים בבית אבות? יש לי ברכה לכל חברי. שיוכו לזה. אבל זה לא קל. זה לא תענוג. כל מצבי הרוח... — ושלחי החיים? — כן. קשה להסתגל. כשאת מתקרבת לגיל הזה שדורש הסתגלות אז זה קשה מאוד. להיות תלוי באחרים. להיות אחד מאלה שצריך לרדם עליהם... אבל אין ברירה. היסוד הזה ששמו אין ברירה הוא קשה כבדול ואי אפשר לפצח אותו. — מה היית מעדיף? — אינני יודע. אילו עמדו בפני ברירות, אינני יודע כמה הייתי בוחר. אין מוצא אחר. אהיה קדי צוני ואניד שהברירה היא או מוות, כלומר להסי' תלק... התחסלות... או לתת לחיים להתגלגל כמו

שהם. — אפשר להקיש מכך על השקפת העולם שלך? — אני לא הייתי פסימי אף פעם, אבל בשנים האחרונות אני יותר פסימי. פעם הייתי מלא חיים אבל עם הגיל זה הולך ומחמץ. המציאות מתיי צבת לפניך כשהיא קודרת. אפולולית. — באיזה לאחור אתה יכול לומר שהיית מרוצה מחיך עד כה? — לא ביותר. אינני חושב שישנו אדם שיגיד שחי כפי שרצה, כפי שחלם. היו לי חלומות אחרים. חלומות של גדולה. כל אלה התנרפו ואינם.

— וסיפוק קיים בגילך? — לא תמיד. כשאני כותב ואחר כך מקבל ד"ש חיובי מאדם נבון, מבין, זה הסיפוק היחיד שאני מקבל. — אתה עדיין כותב? — לעיתים יותר רחוקות. יש לי עדיין דברים בכתובים שנשארו אצלי משום מה ולא פורסמו. סיפורים. ארוכים למדי. — מדוע לא פורסמו? — מקרה. מולם של אלה. — מתי כתבת בפעם האחרונה? — לפני שנים אחדות. ניסיתי לכתוב מעין יומן, לתאר את ריגשותי ודעותי בצורה הולמת כמובן, אבל הרלתי מכך. כי אם אינך רוצה להיחשף אז זה לא שווה פרוטה. מצד שני, הגרעין העיקרי של השקפת חיים טמון דווקא במקום בו אינך רוצה להיחשף.

כשהיתה אהבה

— מה היו נקודות השיא בחיך? — בחיים היו נקודות שיא, כשהיתה אהבה. אהבה שמומשה. עכשיו היא כבר איננה... זו היתה נקודת שיא חשובה מאוד. אחר-כך היו נקודות שיא בכי היתב הספרים. והוה. אבל קשה להחליט מה היתה היצירה שסיפקה אותי יותר מן הכל. — ומה היו הווייתורים הגדולים?